

PERSONĀLIJAS

Šogad atceramies

ARHEOLOGAM FRANCIM ZAGORSKIM VELTĪTS ATCERES PASĀKUMS

Atceres pasākuma dalībnieki pie Franča Zagorska kapa Salaspils kapos
(A. Vilcānes foto)

Francis Zagorskis (18.09.1229.–04.08.1986.) ir pazīstamākais akmens laikmeta speciālists pēckara gados Latvijā un Baltijā, kura viss darba mūžs aizritēja Latvijas vēstures institūtā, veicot arheoloģiskos izrakumus akmens laikmeta pieminekļos un pētot senākā Latvijas vēstures perioda problemātiku, ilgus gadus pildot arī Arheoloģijas nodaļas sekretāra pienākumus (sk.: Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls, 1996, nr. 4; 1999, nr. 3).

Atzīmējot arheologa Franča Zagorska 80. gadskārtu, 18. septembrī notika atceres pasākums, ko organizēja institūta Arheoloģijas nodaļa. Pasākumā piedalījās arī arheologi no Latvijas Nacionālā vēstures muzeja un speciālisti no Valmieras novadpētniecības muzeja.

Pasākuma dalībnieki vispirms pulcējās pie zinātnieka atdusas vietas Salaspils kapos. F. Zagorskis bija sirsnīgs, atsaucīgs cilvēks, tādēļ ikviens, noliekot ziedus, viņam veltīja labus un pateicīgus vārdus. Viņš bija aizrautīgs dziedātājs, dziedājis korī, rakstnieka Alberta Bela vārdiem runājot,

“balss viņam bija kā taure”. Tāpēc kopējā sveicienā pie kapa izskanēja viņa mīļākā tautasdziesma “Zīdi, zīdi, rudzu vōrpa”.

F. Zagorska zinātniskā darbība apliecināta desmitos publikāciju, aizstāvētajā disertācijā (1967), kolektīvajā darbā “Latvijas PSR arheoloģija” (1974). Viņa zinātniskais devums augsti novērtēts, piešķirot LZA Prezidija pirmo prēmiju (1975) un Valsts prēmiju (1976). Tomēr neizzinātā virsotne palika neizzināta, dzīve aprāvās zinātniskās varēšanas pilnbriedā. Palika nepabeigta zinātniskā monogrāfija “Zvejnieku kapulauks”, publicēšanai to pilnībā sagatavoja dzīvesbiedre Ilga Zagorska. Ar viņas pūliņiem šī monogrāfija ir tulkota angļu valodā un pēc 20 gadiem nonākusi Eiropas zinātniskajā aprītē, pierādot, ka F. Zagorska izteiktie atzinumi nav zaudējuši savu nozīmi.

Pasākuma otrajā daļā F. Zagorskim veltītajos zinātniskajos lasījumos I. Zagorska iepazīstināja ar jaunākajiem pētījumiem Vecates pagasta Zvejnieku kapulaukā un pastāstīja par sadarbību ar Larsu Larsonu no Lundas Universitātes Zviedrijā, kas veicinājis Zvejniekiem starptautisko atpazīstamību. Savukārt par jaunatklātajām akmens laikmeta dzīvesvietām Burtņieku ezera apkaimē un jauno tehnoloģiju pielietojumu to zinātniskajā izpētē stāstīja Valdis Bērziņš.

Pasākums noslēdzās ar Antonijas Vilcānes sagatavoto virtuālo foto-stāstu par nozīmīgākajiem notikumiem F. Zagorska dzīvē un zinātniskajā darbībā. Laikabiedri atsaucā atmiņā daždažādus atgadījumus no zinātnieka dzīves – nu jau folklorizējušos notikumu par Kokneses zaļumballi, arī par pieminekļu apzināšanas braucienu, par liktenīgo iepazīšanos ar Zvejnieku senietu un citiem piedzīvojumiem arheoloģiskajos izrakumos.

F. Zagorskis nāk no Latgales (dzimis Reinieku mājās tagadējā Riebiņu pagastā), ar šai pusei raksturīgiem centieniem pēc zināšanām, gribasspēku un tādām rakstura īpašībām kā labestība, sirsnība un izpalīdzība. Nenoliecām, šis pamatvērtības mantotas vai ieaudzinātas ģimenē. To apliecina plašākam arheologu lokam līdz šim nezināmi fakti par zinātnieka vecāku Antona un Eleonoras pašai dziedzīgo rīcību Otrā pasaules kara gados. Viņi divarpus gadus, riskējot ar savām un savu bērnu dzīvībām, slēpa no vācu okupantiem kādu ebreju. Diemžēl F. Zagorska mātes nesavtība beidzās traģiski. 1944. gadā mājas pārmeklēšanas laikā Eleonorai gan ar savu augumu izdevās aizsegt paslēpto ebreju, bet, izkāpusi no pagraba bedres, viņa no pārdzīvotā saīma. Par šo pašai dziedzību Izraēlas institūta *Yad Vashem* nodaļas “Pasaules taisnīgie” komiteja viņus nesen izvirzījusi apbalvojumam pēc nāves ar medaļu “Taisnīgais starp tautām”, kas ir augstākā atzinības zīme, ko Izraēlas valsts piešķir citu valstu pilsoņiem. Šo apbalvojumu saņēmušo vārdi tiek iegravēti Goda sienā Taisnīgo parkā Jeruzalemē.

F. Zagorska atcerei viņa dzimtajā pusē Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzejs sadarbībā ar Latvijas vēstures institūta arheologiem bija iecerējis organizēt konferenci. Diemžēl valsts finansējuma samazinājuma apstākļos plānoto neizdevās īstenot, tā vietā novadnīeki zinātniekam veltīja izstādi “Aizraujošā arheoloģijas pasaule”. Arī Valmieras novadpētniecības muzejā finansējuma trūkuma dēļ netika realizēta plānotā ceļojošā izstāde par Zvejnieku kapulauku. Stāsts par F. Zagorska nopelniem Burtņieku ezera apkārtnes un Zvejnieku arheoloģiskā kompleksa izpētē ietverts jaunatklātajā muzeja ekspozīcijā “Teic man, Gauja, Valmieras stāstu”.

Antonija Vilcāne